

altero, vel utroque ignorante; et tunc fit simoniae ordinatio, quamvis non sit simoniacus qui ordinat vel ordinatur. Quandoque etiam potest esse simoniacus ex alia causa, et nullum vitium ex ipsa datione spiritualium intervenire; et tunc non simoniace ordinatur aliquis, quamvis sit simoniacus vel ordinatus; et secundum hoc distinguuntur modi in littera positi.

Sacri canones sanxerunt etc. Hic nota, quod tria tempora sunt observanda in ordinibus. Primo tempus aetatis ordinandi: circa quod sciendum est quod secundum antiqua jura a septimo anno usque ad duodecimum potest accipere omnes minores ordines: a duodecimo usque ad vigesimum primum potest recipere acolythatum et subdiaconatum, ita quod in vigesimoprimo subdiaconatum recipiat; in vigesimo sexto potest recipere diaconatum, in trigesimo presbyteratum; et postmodum potest fieri Episcopus. Sed nunc abbreviatum est tempus: quia subdiaconatum potest recipere quando pervenerit ad annos discretionis, ut possit cognoscere votum continentiae, et presbyter fieri in vigesimo quinto anno; et diaconatum circa vigesimum primum annum (et praecipue in religiosis): Episcopus au-

tem in trigesimo anno. Secundo debet considerari tempus determinatum anni, in quo fiunt ordines: circa quod sciendum est, quod majores ordines in sex temporibus anni possunt celebrari, scilicet; in quatuor sabbatis quatuor temporum, et in sabbato ante dominicam de Passione, et in vigilia Resurrectionis. Papa tamen in die dominico et festis praecipuis confert subdiaconatum; et in his etiam diebus quibus Episcopus potest conferre minores ordines. Episcopi autem in die dominico consecrandi sunt. Tertium tempus est distantia inter ordines suscipiendos: circa quod sciendum est, quod aliquis potest accipere omnes minores ordines una die; non tamen unum de minoribus cum subdiaconatu, nec duos de majoribus simul. Potest tamen in dominica consecrari in Episcopum qui praecedenti die factus est sacerdos. De illis autem qui gradatim ad clericatum accedunt, sciendum est, quod possunt in octo annis recipere omnes ordines; ita quod in primis duobus recipiant minores, in aliis quinque tres majores. Monachus tamen possit omnes recipere per annum, et etiam alii dispensative propter necessitatem Ecclesiae.

DISTINCTIO XXVI.

De sacramento conjugii, cujus institutio et causa ostenditur.

Cum alia sacramenta post peccatum et propter peccatum exordium sumpsissent, matrimonium sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum a Domino, non tamen ad rene-dium, sed ad officium. Refert enim Scriptura Gen. 2, in Adam missa sopore, atque una de costis ejus sumpta, et exinde muliere formata, virum, in spiritu intelligentem ad quem usum mulier facta esset, post extasim prophetice dixisse: «Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne una.»

De duplici institutione conjugii.

Conjugii autem institutio duplex est. Una ante peccatum ad officium facta est in paradiso, ubi esset torus immaculatus et nuptiae honorabiles, ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent: altera post peccatum ad remedium facta extra paradysum propter illicitum motum devilandum. Prima ut natura multiplicaretur; secunda ut natura exciperetur, et vitium cohiberetur. Nam et ante peccatum dixit Deus (Gen. 1, 28): Crescite, et multiplicamini; et post peccatum omnibus pene hominibus per diluvium consumptis. Quod vero ante peccatum institutum fuerit conjugium ad officium, post peccatum vero ad remedium concessum, Augustinus testatur, dicens (super Gen. ad litteram, lib. 9, cap. 7): «Quod sanis est ad officium, aegrotis est ad remedium. Infirmas enim continentiae, quae est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honestate nuptiarum.» Si vero non peccasset primi homines, sine carnis incentivo ac fervore libidinis ipsi ac successores eorum convenirent. Et sicut remunerabile est aliquid bonum opus, sic coitus eorum bonus esset et remunerabilis. Quia vero propter peccatum letalis concupiscentiae lex membris nostris inhaesit, sine qua carnalis non fit commixtio; reprehensibilis est et malus coitus, nisi excusetur per bona conjugii.

Quando secundum praecipuum, quando secundum indulgentiam contractum sit conjugium.

Prima institutio habuit praecipuum, secunda indulgentiam. Dilicimus enim ab Apostolo (1 Corinth. 7), humano generi propter vitandam fornicationem indultum esse conjugium. Indulgentia vero, quia meliora non eligi, remedium habet, non praemium; a quo si quis declinaverit, meretur exitiale iudicium. Quod secundum indulgentiam conceditur, voluntarium

est, non necessarium: alioquin transgressor esset qui illud non faceret. Et potest sane intelligi illud sub praecipuo dictum hominibus primis ante peccatum (Gen. 1, 28): «Crescite et multiplicamini;» quo etiam post peccatum tenebantur usquequo est facta multiplicatio, post quam secundum indulgentiam matrimonii contractus fuit (1). Ita etiam post diluvium, quo universum pene humanum genus deletum est, secundum praecipuum dictum est illis Noe (Gen. 9, 1): «Crescite, et multiplicamini.» Multiplicato vero homine, secundum indulgentiam contractum est, non secundum imperium.

Quibus modis accipiatur indulgentia.

Indulgentia autem diversis modis accipitur; scilicet pro concessione, pro remissione, pro permissione. Et est permissio in novo testamento de minoribus bonis, et de minoribus malis. De minoribus bonis est conjugium, quod non meretur veniam, sed est in remedium. De minoribus malis, id est de venialibus, est coitus qui fit causa incontinentiae. Illud, scilicet conjugium, indulgetur, id est conceditur; istud vero, id est coitus talis, permittitur, id est toleratur, ita quod non prohibetur.

Quod nuptiae sint bonae.

Fuerunt autem nonnulli haeretici nuptias detestantes, qui Taltani appellati sunt: hi nuptias omnino damnant, ac pares fornicationibus alioque corruptionibus faciunt, nec recipiunt in suorum numero conjugio utentem marem vel feminam (Ex Augustino lib. de Haeresibus, haer. 25). Quod autem res bona sit conjugium, non modo ex eo probatur quod Dominus legitur conjugium instituisse inter primos parentes, sed etiam quod in Cana Galilaeae nuptiis interfuit Christus, easque miraculo commendavit, aqua in vinum coaversa; qui etiam postea virum dimittere uxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait (1 Corinth. 7, 36): «Virgo non peccat, si nubat.» Constat ergo rem bonam esse matrimonium; alioquin non esset sacramentum: sacramentum enim sacrum signum est.

Cujus rei sacramentum sit conjugium.

Cum ergo conjugium sacramentum sit, et sacrum signum est, et sacrae rei, scilicet conjunctionis Christi et Ecclesiae,

(1) Forte matrimonium contractum fuit.

sicut ait Apostolus (Ephes. 5, 31): «Scriptum est (inquit): «Relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia.» Ut enim inter conjuges conjunctio est secundum consensum animorum, et secundum permixtionem corporum; sic Ecclesia Christo copulatur voluntate et natura, quia idem vult cum eo, et ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponso spiritualiter et corporaliter, id est caritate ac conformitate naturae. Hujus utriusque copulae figura est in conjugio. Consensus enim conjugum copulam spiritualitatem Christi et Ecclesiae, quae fit per caritatem, significat; commixtio vero sexuum illam significat quae fit per naturae conformitatem.

Qualiter intelligendum sit illud: Mulier illa non pertinet ad matrimonium cum qua non est commixtio sexuum.

Inde est quod quidam doctorum dixerunt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium quae non experitur carnalem copiam. At enim Augustinus (1) (et habetur in Decr. 27, quaest. 2, cap. 2) «Non est dubium:» «Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum qua do-

(1) Apud Augustinum non occurrit; et summam esse sententiam Leonis quae cap. Cum societas ibidem subjungitur, appendix notat. Sumpsum est autem caput istud ex epis. 90 Leonis ad Rusticum (Ex edit. P. Nicolai).

«celur non fuisse commixtio sexus.» Item Leo Papa: «Cum societas nuptiarum ita a principio sit instituta, ut praeter commixtionem sexuum non habeat in se Christi et Ecclesiae sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur non fuisse nuptiale mysterium.» Item Augustinus (lib. de bono Conjug., cap. 18): «Non est perfectum conjugium sine commixtione sexuum.» Hoc si secundum superficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum ut dicat, sine carnali copula non posse contrahi matrimonium, et inter Mariam et Joseph non fuisse conjugium, vel non fuisse perfectum; quod nefas est sentire. Tanto enim sanctius fuit aliquid perfectius, quanto a carnali opere immanius. Sed superius posita, ea ratione dicta intelligendum est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium cum qua non est permixtio sexuum, sed non pertineat ad figuram conjunctionis Christi et Ecclesiae. Figuratur enim illam unionem Christi et Ecclesiae quae est in caritate, sed non illam quae est in naturae conformitate. Est ergo et in illo matrimonio typus conjunctionis Christi et Ecclesiae; sed illius tamen qua Ecclesia Christo caritate unitur, non illius qua per susceptionem carnis capiti membra uniantur. Nec ideo tamen minus sanctum est conjugium: quia, ut ait Augustinus (loc. cit.), in nuptiis plus valet sanctitas sacramenti quam fecunditas ventris. Est etiam conjugium signum spiritualis conjunctionis, et dilectionis animorum, qua inter se conjuges uniri debent; unde Apostolus ait (Ephes. 5): «Viri diligitate uxores vestras ut corpora vestra.»

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister de sacramento ordinis, quod ordinatur ad spirituales multiplicationem Ecclesiae, hic incipit determinare de matrimonio, quod ordinatur ad materiale, multiplicationem fidelium; et dividitur in partes duas: in prima determinat de matrimonio; in secunda de personis contrahentibus matrimonium, 34 distinct., ibi: *Nunc superest attendere quae personae sint legitimae ad contrahendum matrimonium.* Prima in duas: in prima determinat ea quae pertinent ad matrimonium, inquam est sacramentum; in secunda determinat causas matrimonii, 27 distinct., ibi: *Post hoc advertendum est quid sit conjugium.* Prima in duas: in prima determinat de institutione matrimonii; in secunda significationem ipsius: haec enim duo omnibus sacramentis communia sunt, ibi: *Cum alia sacramenta etc.* Circa primum tria facit: primo ostendit duas matrimonii institutiones; secundo ostendit differentiam illarum, ibi: *Prima institutio habuit praecipuum; tertio excludit quendam errorem qui potest ex praedictis habere occasionem, ibi: Fuerunt autem nonnulli haeretici nuptias detestantes.* Circa secundum duo facit: primo ostendit differentiam inter secundam institutionem et primam, per hoc quod prima fuit in praecipuo, secunda habuit indulgentiam (1); secundo ostendit qualiter haec indulgentia sumatur, ibi: *Indulgentia autem diversis modis accipitur.*

Cum ergo conjugium sacramentum sit, sacrum signum est, et sacrae rei. Hic determinat de significatione matrimonii; et circa hoc duo facit: primo determinat matrimonii significationem; secundo excludit quendam falsam opinionem, quae ex praedictis ortum habuit, ibi: *Inde est quod quidam doctorum dixerunt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium quae non experitur carnalem co-*

(1) Al. indignationem.

S. Th. Opera omnia. V. 7.

pulam. Circa quod tria facit: primo ponit illa quae videntur esse pro dicta opinione; secundo ostendit opinionem esse falsam, ibi: *Hoc ergo si secundum verborum superficiem quis acceperit, inducitur in errorem;* tertio respondet ad probationem, ibi: *Sed superius posita, ea ratione dicta intelligendum est etc.*

QAESTIO I.

Hic est duplex questio. Prima de matrimonio secundum quod est in officium naturae. Secunda de eo secundum quod est sacramentum.

Circa primum quaeruntur quatuor: 1.º utrum matrimonium sit naturale; 2.º utrum nunc sit in praecipuo; 3.º utrum actus ejus sit licitus; 4.º utrum possit esse meritorius.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum matrimonium sit naturale.
(3 cont. Gent., cap. 125.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonium non sit naturale. Quia jus naturale est quod natura omnia animalia docuit. Sed in aliis animalibus est conjunctio sexuum absque matrimonio. Ergo matrimonium non est de jure naturali.

2. Praeterea, id quod est de jure naturali, invenitur in hominibus secundum quemlibet eorum statum. Sed matrimonium non fuit in quolibet statu hominum: quia, sicut dicit Tullius in principio Rhetor. (sive de Invent., lib. 1), homines a principio silvestres erant, et tunc non scivit proprios liberos, nec certas nuptias, in quibus matrimonium consistit. Ergo non est naturale.

3. Praeterea, naturalia sunt eadem apud omnes. Sed non eodem modo est matrimonium apud omnes, cum pro diversis legibus diversimode matrimonium celebretur. Ergo non est naturale.

4. Praeterea, illa sine quibus potest salvari naturae intentio, non videntur esse naturalia. Sed natura intendit conservationem speciei per generationem, quae potest esse sine matrimonio, ut patet in fornicariis. Ergo matrimonium non est naturale.

Sed contra est quod in principio Digestorum (in Digesto veteri, lib. 1, tit. 1, leg. 1) dicitur: *Jus naturale est maris et feminae conjunctio quam nos matrimonium appellamus.*

Praeterea, in 8 Ethic., cap. 12 vel 14, dicit Philosophus, quod homo magis est naturaliter conjugale animal quam politicum. Sed homo est naturaliter animal politicum et gregale, ut ipse dicit. Ergo naturaliter est conjugale; et sic conjugium, sive matrimonium, est naturale.

Solutio. Respondeo dicendum, quod aliquid dicitur esse naturale dupliciter. Uno modo sicut ex principiis naturae ex necessitate causatum, ut moveri sursum est naturale igni etc.; et sic matrimonium non est naturale, nec aliquid eorum quae mediante libero arbitrio complentur. Alio modo dicitur naturale ad quod natura inclinat, sed mediante libero arbitrio complentur, sicut actus virtutum dicuntur naturales; et hoc modo etiam matrimonium est naturale, quia ratio naturalis ad ipsum inclinat dupliciter. Primo quantum ad principalem ejus finem, qui est bonum prolis: non enim intendit natura solum generationem ejus, sed traductionem, et promotionem usque ad perfectum statum hominis, in quantum homo est, qui est virtutis status. Unde, secundum Philosophum (8 Ethic., cap. 11 vel 15), tria a parentibus habemus: scilicet esse, nutrimentum, et disciplinam. Filius autem a parente educari et instrui non posset, nisi determinatos et certos parentes haberet: quod non esset, nisi esset aliqua obligatio viri ad mulierem determinatam, quae matrimonium facit. Secundo quantum ad secundarium finem matrimonii, qui est mutuum obsequium sibi a conjugibus in rebus domesticis impensum. Sicut enim naturalis ratio dicitur ut homines simul cohabitent, quia unus homo non sufficit sibi in omnibus quae ad vitam pertinent, ratione ejus dicitur homo naturaliter politicus; ita etiam eorum quibus indiget ad humanam vitam, quaedam opera sunt competentia viris quaedam mulieribus; unde natura movet ut sit quaedam associatio viri ad mulierem, in qua est matrimonium. Et has duas causas ponit Philosophus in 8 Ethic. (cap. 12 vel 14).

Ad primum ergo dicendum, quod natura hominis ad aliquid inclinat dupliciter. Uno modo quia est conveniens naturae generis; et hoc est commune omnibus animalibus; alio modo quia est conveniens naturae differentiae qua species humana abundat a genere, in quantum est rationalis; sicut actus prudentiae et temperantiae. Et sicut natura generis quamvis sit una in omnibus animalibus, non tamen est eodem modo in omnibus; ita etiam non inclinat eodem modo in omnibus, sed secundum quod unicuique competit. Ad matrimonium ergo inclinat natura hominis ex parte differentiae quantum ad secundam rationem assignatam; unde Philosophus hanc rationem assignat hominibus supra alia animalia. Sed quantum ad primam (1) rationem inclinat ex parte generis; unde dicit,

(1) *Ad* ad potentiam rationem.

quod filiorum procreatio communis est omnibus animalibus. Tamen ad hoc non inclinat eodem modo in omnibus animalibus, quia quaedam animalia sunt quorum filii statim nati possunt sibi sufficienter victum quaerere, vel ad quorum sustentationem alter sufficit; et in his non est aliqua determinatio masculi ad feminam. In illis autem quorum filii indigent utriusque sustentatione, sed ad parvum tempus, invenitur aliqua determinatio quantum ad tempus illud; sicut in avibus quibusdam patet. Sed in homine, quia indiget filius cura parentum usque ad magnum tempus, est maxima determinatio masculi ad feminam, ad quam etiam natura generis (1) inclinat.

Ad secundum dicendum, quod verbum Tullii potest esse verum quantum ad aliquam gentem; si tamen accipiatur principium proprium ipsius gentis per quod ab aliis gentibus est distincta, quia non in omnibus perducitur ad effectum hoc ad quod naturalis ratio inclinat: non autem est verum universaliter, quia a principio humani generis sacra Scriptura recitat fuisse conjugia.

Ad tertium dicendum, quod, secundum Philosophum, in 6 Ethicor., natura humana non est immobilis sicut divina; et ideo diversificantur ea quae sunt de jure naturali, secundum diversos status et conditiones hominum; quamvis ea quae sunt in rebus divinis naturaliter nullo modo varientur.

Ad quartum dicendum, quod natura non tantum intendit esse in prole (2), sed esse perfectum, ad quod exigitur matrimonium, ut ex dictis patet.

ARTICULUS II.

Utrum matrimonium adhuc maneat sub praeepto.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonium adhuc maneat sub praeepto. Quia praeeptum obligat quamdiu non revocatur. Sed prima institutio matrimonii fuit sub praeepto, ut in littera dicitur; nec unquam hoc praeeptum legitur revocatum, immo confirmatum, Matth. 19, 6: *Quos Deus conjunxit, homo non separet.* Ergo adhuc matrimonium est sub praeepto.

2. Praeterea, praeepta juris naturalis secundum omne tempus obligant. Sed matrimonium est de jure naturali, ut dictum est. Ergo etc.

3. Praeterea, bonum speciei melius est quam individui: quia bonum gentis est divinius quam bonum unius hominis, ut dicitur in 1 Ethic. (cap. 1). Sed praeeptum primo homini datum ad conservationem individui per actum nutritivae, adhuc obligat. Ergo multo magis praeeptum de matrimonio, quod pertinet ad conservationem speciei.

4. Praeterea, ubi manet eadem ratio obligans, eadem obligatio manere debet. Sed propter hoc obligabantur homines ad matrimonium antiquo tempore, ne multiplicatio generis humani cessaret. Cum ergo hoc idem sequatur, si quilibet libere potest a matrimonio abstinere; videtur quod matrimonium sit in praeepto.

Sed contra est quod dicitur 1 Corinth. 7, 57: *Qui non jungit matrimonio: virginem suam, melius facit, scilicet quam qui jungit.* Ergo contractus matrimonii nunc non est sub praeepto.

(1) *Ad* gentis.

(2) *Ad* personale: *item* personae.

Praeterea, nulli debetur praemium pro transgressione praeepti. Sed virginibus debetur speciale praemium, scilicet aureola. Ergo matrimonium non est sub praeepto.

Solutio. Respondeo dicendum, quod natura inclinat ad aliquid dupliciter. Uno modo sicut ad id quod est necessarium ad perfectionem unius; et talis inclinatio quilibet obligat; quia naturales perfectiones omnibus sunt communes. Alio modo inclinat ad aliquid quod est necessarium ad perfectionem multitudinis; et cum multa sint hujusmodi, quorum unum impedit aliud; ex tali inclinatione non obligatur quilibet homo per modum praeepti; alias quilibet homo obligaretur ad agriculturam et aedificatoriam, et hujusmodi officia, quae sunt necessaria communitati humanae: sed inclinationi naturae satisficit cum per diversos diversa complentur de praedictis. Cum ergo ad perfectionem humanae multitudinis sit necessarium aliquos contemplativae vitae inservire, quae maxime per matrimonium impeditur; inclinatio naturae ad matrimonium non obligat per modum praeepti, etiam secundum philosophos; unde Theophrastus (apud Hieronymum, lib. 1 contra Jovin., cap. 28), probat quod sapienti non expedit nubere.

Ad primum ergo dicendum, quod praeeptum illud non est revocatum; nec tamen obligat unquam quemque ratione jam dicta, nisi illo tempore quo paucitas hominum exigebat ut quilibet generationi vacaret.

Ad secundum et tertium patet solutio ex dictis. Ad quartum dicendum, quod natura humana communiter ad diversa officia et actus inclinat, ut dictum est. Sed quia est diversimode in diversis, secundum quod individuatur in hoc vel illo; unum magis inclinat ad unum illorum officiorum, alium ad aliud; et ex hac diversitate simul cum divina providentia, quae omnia moderatur, contingit quod unus eligit unum officium, ut agriculturam, alius aliud; et sic etiam contingit quod quidam eligunt matrimoniale vitam, et quidam contemplativam. Unde nullum periculum imminet.

ARTICULUS III.

Utrum actus matrimonialis semper sit peccatum.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod actus matrimonialis semper sit peccatum. 1 Corinth. 7, 29: *Qui nubunt, sint tamquam non nubentes.* Sed non nubentes non habent actum matrimonialem. Ergo etiam nubentes peccant in actu illo.

2. Praeterea, Isaiae 69, 2: *Iniquitates vestrae dividerunt inter vos et Deum vestrum.* Sed actus matrimonialis dividit hominem a Deo; unde Exod. 19, praecipitur populo qui debebat Deum videre, quod non accedat ad uxores suas; et Hieronymus dicit (epist. 11), quod in actu matrimoniali Spiritus sanctus Prophetarum corda non tangit. Ergo est iniquitas.

3. Praeterea, illud quod secundum se est turpe, nullo modo potest bene fieri. Sed actus matrimonialis habet concupiscentiam adjunctam, quae semper turpis est. Ergo semper est peccatum.

4. Praeterea, nihil excusatur nisi peccatum. Sed actus matrimonialis indiget excusari per bona matrimonii, ut Magister dicit. Ergo est peccatum.

5. Praeterea, de similibus specie idem est ju-

dicium. Sed concubitus matrimonialis est ejusdem speciei cum actu adulterii, quia ad idem terminatur, scilicet speciem humanam. Ergo cum actus adulterii sit peccatum, et actus matrimonii.

6. Praeterea, superfluum in passionibus corrumpit virtutem. Sed semper in actu matrimonii est superfluitas delectationis, adeo quod absorbet rationem, quae est principale hominis bonum; unde Philosophus in 7 Ethic. (cap. 12 vel 14), dicit, quod impossibile est hominem aliquid in ipsa intelligere. Ergo semper actus matrimonialis est peccatum.

Sed contra; 1 Corinth. 7, 36: *Virgo non peccat, si nubat;* et 1 Timoth. 5, 14: *Volo juvenculos nubere, filios procreare.* Sed procreatio filiorum non potest fieri sine carnali conjunctione. Ergo actus matrimonialis non est peccatum; alias Apostolus non voluisset illud.

Praeterea, nullum peccatum est in praeepto. Sed actus matrimonialis est in praeepto; 1 Corinth. 7, 5: *Uxori vir debitum reddat.* Ergo non est peccatum.

Solutio. Respondeo dicendum, quod supposito quod natura corporalis sit a Deo bono instituta; impossibile est dicere, quod ea quae pertinent ad conservationem naturae corporalis, et ad quae natura inclinat, sint universaliter mala; et ideo, cum inclinatio sit naturae ad prolis procreationem, per quam natura speciei conservatur, impossibile est dicere, quod actus quo procreatur proles, sit universaliter illicitus, ut in eo medium virtutis inveniri non possit; nisi ponatur secundum quorundam insaniam, quod res corporales causatae sunt a deo malo; ex quo forte ista opinio derivatur quae in littera tangitur; et ideo est pessima haeresis.

Ad primum ergo dicendum, quod Apostolus in verbis illis non prohibuit matrimonii actum, sicut nec rerum possessionem, cum dicit: *Qui utuntur hoc mundo, sint quasi non utentes.* Sed in utroque fructum prohibuit; quod patet ex ipso modo loquendi: non enim dicit: *Sint non utentes, vel non habentes;* sed *quasi non utentes, vel non habentes.*

Ad secundum dicendum, quod Deo conjungimur et secundum habitum gratiae, et secundum actum contemplationis et amoris. Quod ergo primam conjunctionem separat, semper est peccatum; non autem quod separat secundam: quia aliqua occupatio licita circa res inferiores animum distrahit, ut actu Deo conjungi non sit idoneus; et hoc praecipue accidit in carnali conjunctione, in qua detinetur mens propter delectationem intensam; et propter hoc, illis quibus competit divina contemplari, aut sacra tractare, indicitur pro tempore illo continentia ab uxoribus; et secundum hoc etiam dicitur quod Spiritus sanctus quantum ad actum revelationis secretorum non tangebatur mentes Prophetarum in usu matrimonii.

Ad tertium dicendum, quod turpitudine illa concupiscentiae quae actum matrimonii semper comitatur, non est turpitudine culpae, sed poenae, ex peccato primo proveniens; ut scilicet inferiores vires et membra corporis rationi non obediunt; et propter hoc ratio non sequitur.

Ad quartum dicendum, quod illud proprie dicitur excusari quod aliquam similitudinem mali habet, et tamen non est malum, vel non tantum quantum apparet; quorum quaedam excusatur a toto, quaedam a tanto; et quia actus matrimonialis pro-

pter corruptionem concupiscentiae habet similitudinem actus inordinati, ideo pro bono matrimonii excusatur a toto, ut non sit peccatum.

Ad quintum dicendum, quod quamvis sint idem specie naturae, tamen differunt in specie moris, quam una circumstantia variat, scilicet accedere ad suam vel non suam; sicut etiam occidere hominem per violentiam vel per iustitiam, facit diversam speciem moris, quamvis sit una species naturae; et tamen unum est licitum, aliud illicitum.

Ad sextum dicendum, quod superfluum passionis quod virtutem corrumpit, non solum impedit rationis actum, sed tollit rationis ordinem; quod non facit delectationis intensio in actu matrimoniali, quia etiam si tunc non ordinetur homo, tamen est a ratione praecoordinatus.

ARTICULUS IV.

Utrum actus matrimonialis sit meritorius.

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod actus matrimonialis non sit meritorius. Chrysostomus enim dicit super Matth. (Auctor oper. imperf. hom. 1): *Matrimonium etsi utentibus se poenam non infert, mercedem tamen non praestat.* Sed meritum respectu mercedis dicitur. Ergo actus matrimonialis non est meritorius.

2. Praeterea, illud quod est meritorium, dimittere non est laudabile. Sed laudabilis est virginitas, per quam matrimonium dimittitur. Ergo matrimonialis actus non est meritorius.

3. Praeterea, qui utitur indulgentia sibi facta, beneficio recepto utitur. Sed ex hoc quod alicui praestatur beneficium, non meretur. Ergo actus matrimonialis non est meritorius.

4. Praeterea, meritum in difficultate consistit, sicut et virtus. Sed actus matrimonialis non habet difficultatem, sed delectationem, ergo non est meritorium.

5. Praeterea, illud quod non potest fieri sine peccato veniali, nunquam est meritorium; quia non potest homo simul mereri et demereri. Sed in actu matrimoniali semper est peccatum veniale: quia etiam primus motus in huiusmodi delectatione est peccatum veniale. Ergo actus praedictus non potest esse meritorius.

Sed contra, omnis actus in quo impletur praecceptum, est meritorius, si ex caritate fiat. Sed actus matrimonialis est huiusmodi: quia dicitur 1. Corinth. 7, 5: *Uxori ut debet reddat.* Ergo etc.

Praeterea, omnis actus virtutis est meritorius. Sed actus praedictus est actus iustitiae, quia dicitur redditio debiti. Ergo est meritorius.

Solutio. Respondeo dicendum, quod cum nullus actus ex deliberata voluntate procedens sit indifferens, ut in 2 lib., dist. 40, quaest. unic. art. 3, dictum est, actus matrimonialis semper est peccatum, vel meritorius in eo qui gratiam habet. Si enim ad actum matrimonialium virtus inducat, vel iustitiae, ut debitum reddat, vel religionis, ut proles ad cultum Dei procreetur, est meritorius. Si autem moveat libido sistens infra bona matrimonii, ut scilicet nullo modo ad aliam accedere vellet, est peccatum veniale. Si autem extra bona matrimonii efferatur, ut scilicet cum quacumque muliere id facere proponeret, est peccatum mortale. Natura autem movere non potest quin vel ordi-

netur ratione, et sic erit motus virtutis; vel non ordinetur, et sic erit motus libidinis.

Ad primum ergo dicendum, quod radix merendi quantum ad praemium substantiale est ipsa caritas: sed quantum ad aliquod accidentale praemium ratio meriti consistit in difficultate actus; et sic actus matrimonii non est meritorius, sed primo modo.

Ad secundum dicendum, quod homo potest mereri in minoribus bonis et in maioribus: unde quando aliquis minora bona dimittit ut majora faciat, laudandus est a minus meritorio actu discedens.

Ad tertium dicendum quod indulgentia quandoque est de minoribus malis; et sic indulgetur actus matrimonii prout ad ipsum movet libido infra terminos matrimonii consistens, sic enim est veniale peccatum: sed prout ad ipsum movet virtus, ut est meritorius, non habet indulgentiam nisi secundum quod est indulgentia de minoribus bonis, quae idem est quod concessio. Nec est inconveniens quod ille qui tali concessione utitur, mereatur: quia bonus usus beneficiorum Dei meritorius est.

Ad quartum dicendum, quod difficultas laboris requiritur ad meritum praemii accidentalitatis; sed ad meritum praemii essentialis requiritur difficultas consistens in ordinatione medii, et hoc est etiam in actu matrimoniali.

Ad quintum dicendum, quod primus motus secundum quod dicitur peccatum veniale, est motus appetitus in aliquod ordinatum delectabile, quod non est in actu matrimoniali; et ideo ratio non sequitur.

QUAESTIO II.

Deinde quaeritur de matrimonio secundum quod est sacramentum: et circa hoc quaeruntur quatuor: 1.º utrum sit sacramentum; 2.º de institutione ipsius; 3.º de effectu; 4.º de integritate.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum matrimonium sit sacramentum.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonium non sit sacramentum. Omne enim sacramentum novae legis habet aliquam formam quae est de essentia sacramenti. Sed benedictio quae fit per sacerdotes in nuptiis, non est de essentia matrimonii. Ergo non est sacramentum.

2. Praeterea, sacramentum, secundum Hugonem (lib. 1 de Sacram. par. 9, cap. 2), est materiale elementum. Sed matrimonium non habet pro materia aliquod materiale elementum. Ergo non est sacramentum.

3. Praeterea, sacramenta habent efficaciam ex passione Christi. Sed per matrimonium non conformatur homo passioni Christi, quae fuit poenalis, cum habeat delectationem adjunctam. Ergo non est sacramentum.

4. Praeterea, omne sacramentum novae legis efficit quod figurat. Sed matrimonium non efficit conjunctionem Christi et Ecclesiae quam significat. Ergo matrimonium non est sacramentum.

5. Praeterea, in aliis sacramentis est aliquid quod est res et sacramentum. Sed hoc non potest

inveniri in matrimonio, cum non imprimatur characterem; alias non iteraretur. Ergo non est sacramentum.

Sed contra est quod dicitur Ephes. 5, 32: *Sacramentum hoc magnum est etc.*

Praeterea, sacramentum est sacrae rei signum. Sed matrimonium est huiusmodi. Ergo etc.

Solutio. Respondeo dicendum, quod sacramentum importat aliquod remedium sanetitatis homini contra peccatum, exhibitum per sensibilia signa, ut in 1 dist., quaest. 1, art. 2, quaestione 1, dictum est; unde, cum hoc invenitur in matrimonio, inter sacramenta computatur.

Ad primum ergo dicendum, quod verba quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma huius sacramenti, non autem benedictio sacerdotis quae est quoddam sacramentale.

Ad secundum dicendum, quod sacramentum matrimonii perficitur per actum ejus qui sacramento illo utitur, sicut poenitentia; et ideo, sicut poenitentia non habet aliam materiam nisi ipsos actus sensui subiectos, qui sunt loco materialis elementum, ita est de matrimonio.

Ad tertium dicendum, quod quamvis matrimonium non conformetur passioni Christi quantum ad poenam, conformatur tamen ei quantum ad caritatem per quam pro Ecclesia sibi in sponsam conjugenda passus est.

Ad quartum dicendum, quod unio Christi ad Ecclesiam non est res contenta in isto sacramento, sed res significata non contenta; et talem rem nullum sacramentum efficit, sed habet aliam rem contentam et significatam, quam efficit, ut dicitur. Magister autem posuit rem non contentam: quia erat huius opinionis, quod non haberet rem aliquam contentam.

Ad quintum dicendum, quod etiam in hoc sacramento sunt illa tria: quia sacramenta tantum sunt actus exteriori apparentes; sed res et sacramentum est obligatio quae innascitur viri ad mulierem ex talibus actibus; sed res ultima contenta est effectus huius sacramenti: non contenta autem est res quam Magister determinat.

ARTICULUS II.

Utrum matrimonium debeat institui ante peccatum.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonium non debeat institui ante peccatum. Quia illud quod est de jure naturali, non indiget institutione. Sed matrimonium est huiusmodi, ut ex dictis patet. Ergo non debeat institui.

2. Praeterea, sacramenta, sunt quaedam medicinae contra morbum peccati. Sed medicina non praeparatur nisi morbo. Ergo ante peccatum non debeat institui.

3. Praeterea, ad idem sufficit una institutio. Sed matrimonium fuit institutum etiam post peccatum, ut in littera dicitur. Ergo ante peccatum non fuit institutum.

4. Praeterea, institutio sacramenti debet esse a Deo. Sed ante peccatum verba quae ad matrimonium pertinent, determinata non sunt dicta a Deo, sed ab Adam: illa autem verba quae Deus dixit (Gen. 1, 28): *Crescite et multiplicamini*, dicta sunt etiam brutis, in quibus non est matrimonium. Ergo matrimonium non fuit institutum ante peccatum.

5. Praeterea, matrimonium est sacramentum novae legis. Sed sacramenta novae legis a Christo initium sumpserunt. Ergo non debeat ante peccatum institui.

Sed contra est quod dicitur Matth. 19, 4: *Non legistis, quod ab initio qui fecit hominem, masculum et feminam fecit illos etc.*

Praeterea, matrimonium est institutum ad procreationem prolis. Sed ante peccatum necessaria erat homini procreatio prolis, ut in 2 lib., dist. 20, dictum est. Ergo ante peccatum debuit matrimonium institui.

Solutio. Respondeo dicendum, quod natura inclinat ad matrimonium, intendens aliquod bonum, quod quidem variatur secundum diversos hominum status; et ideo oportet quod secundum illud bonum diversimode in diversis statibus hominum instituitur. Et ideo matrimonium, secundum quod ordinatur ad procreationem prolis, quae erat necessaria etiam peccato non existente, institutum fuit ante peccatum: secundum autem quod remedium praebet contra vulnus peccati, institutum fuit post peccatum tempore legis naturae; secundum autem determinationem personarum, institutionem habuit in lege Moysi; sed secundum quod repraesentat mysterium conjunctionis Christi et Ecclesiae, institutionem habuit in nova lege; et secundum hoc est sacramentum novae legis. Quantum autem ad alias utilitates quae ex matrimonio consequuntur, sicut est amicitia et mutuum obsequium sibi a conjugibus impensum, habet institutionem in lege civili. Sed quia de ratione sacramenti est quod sit signum et remedium; ideo quantum ad medias institutiones competit ei ratio sacramenti; sed quantum ad primam institutionem competit ei quod sit in officium naturae; quantum vero ad ultimam quod sit in officium civilitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod illa quae in communi sunt de jure naturali, indigent institutione quantum ad eorum determinationem, quae diversimode competit secundum diversos status; sicut de jure naturali est quod maleficia puniantur; sed quod talis poena tali culpae apponatur, per determinationem juris positivi fit.

Ad secundum dicendum, quod matrimonium non est tantum remedium contra peccatum, sed est principaliter in officium naturae; et sic institutum fuit ante peccatum, non autem prout est remedium.

Ad tertium dicendum, quod secundum diversa quae oportet in matrimonio determinari, non est inconveniens quod diversas habeat institutiones; et sic illa diversa institutio non est ejusdem secundum idem.

Ad quartum dicendum, quod matrimonium ante peccatum institutum fuit a Deo in hoc quod homini mulierem in adiutorium de costa formavit, et dixit eis: *Crescite et multiplicamini etc.*; quod quamvis aliis animalibus dixit, non tamen per ea eodem modo implendum sicut per homines. Adam autem verba illa protulit a Deo inspiratus, ut intelligeret matrimonii institutionem a Deo factam.

Ad quintum dicendum, quod quantum ad hoc quod matrimonium est sacramentum novae legis, non fuit ante Christum institutum, ut ex praedictis patet.

ARTICULUS III.

Utrum matrimonium conferat gratiam.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonium non conferat gratiam. Quia secundum Hugonem (lib. 1 de Sacram., par. 9, cap. 2), sacramenta ex sanctificatione invisibilem gratiam conferunt. Sed matrimonium non habet aliquam sanctificationem quae sit de essentia ejus. Ergo non confertur gratia in ipso.

2. Praeterea, omne sacramentum conferens gratiam, confert ipsam ex materia et forma sua. Sed actus qui sunt materia in hoc sacramento, non sunt causa gratiae; verba etiam exprimentia consensus non sunt causa gratiae, cum ex eis non sit aliqua sanctificatio. Ergo in matrimonio nullo modo gratia datur.

3. Praeterea, gratia ordinata contra vulnus peccati est necessaria omnibus habentibus vulnus illud. Sed in omnibus invenitur concupiscentiae vulnus. Si ergo in matrimonio detur gratia contra vulnus concupiscentiae, debent omnes homines matrimonium contrahere; et sic esset valde stultum a matrimonio abstinere.

4. Praeterea, infirmitas non accipit medicamentum ab eodem a quo accipit intensionem. Sed per matrimonium concupiscentia accipit intensionem: quia, sicut dicit Philosophus in 5 Ethic. (cap. ult.), insatiabilis est concupiscentiae appetitus, et per operationem (1) congruam augetur. Ergo videtur quod in matrimonio non conferatur remedium gratiae contra concupiscentiam.

Sed contra, definitio et definitum debent converti. Sed in definitione sacramenti ponitur causalitas gratiae, ut in 1 dist. patuit. Ergo cum matrimonium sit sacramentum, erit causa gratiae.

Praeterea, Augustinus dicit (super Gen. ad litteram, lib. 9, cap. 7), quod matrimonium est aegrotis in remedium. Sed non est in remedium nisi inquantum aliquam efficaciam habet. Ergo habet aliquid efficaciae ad reprimendum concupiscentiam. Sed concupiscentia non reprimitur nisi per gratiam. Ergo confertur in ipso gratia.

Solutio. Respondeo dicendum, quod circa hoc sunt triplex opinio.

Quidam enim dixerunt, quod matrimonium nullo modo est causa gratiae, sed est tantum signum. Sed hoc non potest stare: quia secundum hoc in nullo differret a sacramentis veteris legis; unde non esset aliqua ratio quare sacramentis novae legis annumeraretur. Quod enim remedium praebat satisfaciendo concupiscentiae, ne in praecipis (2) ruat, dum nimis arctatur, habuit etiam in veteri lege ex ipsa natura actus.

Et ideo alii dixerunt, quod confertur ibi gratia in ordine ad necessarium a malo: quia excusatur actus a peccato, qui sine matrimonio peccatum esset. Sed hoc non potest stare: quia hoc etiam in veteri lege habuit; et ideo dicunt, quod facit recedere a malo, inquantum mitigat concupiscentiam ne extra bona matrimonii feratur; non autem per gratiam illam sit aliquid auxilium ad bene operandum. Sed hoc non potest stare: quia eadem gratia est quae impedit peccatum, et quae ad bonum inclinatur, sicut idem calor qui auferit frigus, et qui calefacit.

(1) *Al.* oppositionem.
(2) *Al.* in praesenti.

Unde alii dicunt quod matrimonium, inquantum in fide Christi contrahitur, habet ut conferat gratiam adjuvantem ad illa operanda quae in matrimonio requiruntur; et hoc probabiliter est: quia ubique datur divinitus aliqua facultas, dantur etiam auxilia quibus homo convenienter uti possit facultate illa; sicut patet quod omnibus potentiis animae respondent aliqua membra corporis, quibus in actum exire possint. Unde, cum in matrimonio detur homini ex divina institutione facultas utendi sua uxore ad procreationem prolis, datur etiam gratia sine qua id convenienter facere non posset; sicut etiam de potestate ordinis supra dictum est; et sic ista gratia data est ut jam res (1) contenta in hoc sacramento.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut aqua baptismi habet quod corpus tangat et cor (2) abluat ex tactu carnis Christi; ita matrimonium hoc habet ex hoc quod Christus sua passione illud repraesentavit; et non principaliter ex aliqua sanctificatione sacerdotis.

Ad secundum dicendum, quod sicut aqua baptismi vel forma verborum non operatur ad gratiam immediate, sed ad characterem; ita actus exteriores et verba experimentia consensus directe faciunt nexum quendam, qui est sacramentum matrimonii; et huiusmodi nexum ex virtute divinae institutionis dispositive operatur ad gratiam.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procederet, nisi contra concupiscentiae morbum posset aliquid efficacius remedium adhiberi. Adhibetur autem majus remedium per opera spiritualia et carnis mortificationem ab illis qui matrimonio non utuntur.

Ad quartum dicendum, quod contra concupiscentiam potest praestari remedium dupliciter. Uno modo ex parte ipsius concupiscentiae, ut reprimatur in sua radice; et sic remedium praestat matrimonium per gratiam quae in eo datur. Alio modo ex parte actus ejus; et hoc dupliciter. Uno modo ut actus ad quem inclinatur concupiscentia, exterius turpitudine careat; et hoc fit per bona matrimonii, quae honestant carnalem concupiscentiam. Alio modo ut actus turpitudinem habens impediatur; quod fit ex ipsa natura actus: quia dum concupiscentiae satisficit in actu conjugali, ad alias corruptelas non ita incitat; propter quod dicit Apostolus, 1 Corinth. 7, 9: *Melius est nubere quam uri*. Quamvis enim opera concupiscentiae congrua (5) secundum se nata sint concupiscentiam augere; tamen secundum quod ratione ordinantur, ipsam reprimunt; quia ex similibus actibus similes relinquuntur dispositiones et habitus.

ARTICULUS IV.

Utrum carnalis commixtio sit de integritate matrimonii. — (5 p., quaest. 29, art. 2.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod carnalis commixtio sit de integritate matrimonii. In ipsa enim institutione matrimonii dicitur est, Gen. 2, 24: *Erunt duo in carne una*. Sed hoc non fit nisi per carnalem commixtionem. Ergo est de integritate matrimonii.

(1) *Nicola:* ultima res.
(2) *In ethicis* et corpus.
(5) *Al.* cognita.

2. Praeterea, id quod pertinet ad significationem sacramenti, est de necessitate sacramenti, ut praedictum est. Sed carnalis commixtio pertinet ad significationem sacramenti, ut in littera dicitur. Ergo est de integritate sacramenti.

3. Praeterea, huiusmodi sacramentum ordinatur ad conservationem speciei. Sed conservatio speciei non potest fieri sine carnali commixtione. Ergo est de integritate sacramenti.

4. Praeterea, matrimonium est sacramentum, secundum quod remedium contra concupiscentiam praestat, de quo dicit Apostolus, 1 Corinth. 7, 9, quod *melius est nubere quam uri*. Sed hoc remedium non praestat in his qui carnaliter non commiscerunt. Ergo idem quod prius.

Sed contra, in paradiso fuit matrimonium. Sed ibi non fuit carnalis copula. Ergo commixtio carnalis non est de integritate matrimonii.

Praeterea, sacramentum ex suo nomine sanctificationem importat. Sed sine carnali commixtione est matrimonium sanctius, ut in littera dicitur. Ergo carnalis commixtio non est de necessitate sacramenti.

Solutio. Respondeo dicendum, quod duplex est integritas. Una quae attenditur secundum perfectionem primam, quae consistit in ipso esse rei; alia quae attenditur secundum perfectionem secundam, quae consistit in operatione. Quia ergo carnalis commixtio est quaedam operatio, sive usus matrimonii, per quod facultas ad hoc datur; ideo erit carnalis commixtio de secunda integritate matrimonii, et non de prima.

Ad primum ergo dicendum, quod Adam exposuit integritatem matrimonii quantum ad utramque perfectionem, quia res ex suo actu innoscit.

Ad tertium dicendum, quod res non pervenit ad finem suum nisi per actum proprium; unde ex

hoc quod finis matrimonii non habetur sine carnali commixtione, ostenditur quod sit de secunda integritate, et non de prima.

Ad quartum dicendum, quod ante commixtionem carnalem est matrimonium in remedium ex gratia quae in eo datur, quamvis non ex actu, quod pertinet ad integritatem secundam.

Expositio textus.

Cum alia sacramenta post peccatum et propter peccatum exordium sumpserint, matrimonii sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum a Domino. Videtur quod de matrimonio deberit determinare ante ordinem: quia prius est quod animale est quam quod spirituale est, ut dicitur 1 Corinth. 15. — Et dicendum, quod quamvis sit primum in via generationis, tamen in via sanctitatis et perfectionis est posterius; et ideo illud sacramentum quod habet minimum de spiritualitate, ultimo debet inter sacramenta ordinari.

Una de costis ejus sumpta, et exinde muliere formata. De hoc dictum est in 2 lib., dist. 18.

Propheticè dixisse, ut propheta referatur ad mysterium Christi et Ecclesiae, quod praevidit; non ad usum mulieris quae solo sensu (1) percipi poterat (2) naturali ratione. Nec consequitur quod si incarnationis mysterium praevidit, suum casum praesciverit, etiam supposito quod Christus non fuisset incarnatus homine non peccante: quia multa sunt quorum unum non est sine altero, quamvis unum sine altero possit intelligi.

Remedium habet, non praemium, scilicet accidentale, quale habet virginitas; scilicet aureolam.

(1) *Al.* quae sensu percipi etc.
(2) *Nicola:* seu naturali ratione.

DISTINCTIO XXVII.

Quae sint consideranda in conjugio.

Post hoc advertendum est, quid sit conjugium, et quae sit efficiens causa conjugii, et causa propter quam contrahitur debeat, et quae sint bona conjugii, et quomodo per ea excusetur coitus carnalis, et quae sint legitimae personae ad matrimonium. Sunt et alia plura in matrimonio consideranda quae sub compendio praestringemus.

Quid sit conjugium.

Sunt ergo nuptiae vel matrimonium, viri mulierisque conjunctio maritalis inter legitimas personas, individuum vitae consuetudinem retinens. Ad individuum consuetudinem vitae pertinet quod absque consensu alterius neuter continentiam profiteri potest vel ordini vacare: quod inter eos, dum vivunt vinculum conjugale permanet, ut alii se copulare non liceat, et ut invicem alter alteri exhibeat quod quisque sibi. Hac autem descriptione legitimorum et fidelium tantum matrimonium includitur.

De consensu qui efficit conjugium.

Efficiens autem causa matrimonii est consensus, non quilibet, sed per verba expressus, nec de futuro, sed de praesenti. Si enim consentiant in futurum, dicentes: *Accipiam te in uxorem*, et ego te in uxorem: non est iste consensus effectus matrimonii. Item si consentiant mente, et non expriment verbis, vel aliis certis signis; nec talis consensus efficit matrimonium. Si autem verbis explicent quod tamen corde non volunt; si non sit coactio ibi vel datus, obligatio illa

verborum, quibus consentiunt dicentes: *Accipio te in virum, et ego te in uxorem: matrimonium facit.*

Auctoritatibus probat quod solus consensus facit matrimonium.

Quod autem consensus matrimonium faciat, subditis proliat testimonis. Ait enim Isidorus (1): « Consensus facit » matrimonium. « Item Nicolaus Papa (2): « Sufficient solus » secundum leges eorum consensus de quorum conjunctione » bus agitur: qui solus si forte in nuptiis defuerit, cetera etiam cum ipso coita celebrata frustrantur. « Item Joannes Chrysostomus (3): « Matrimonium non quidem facit » coitus, sed voluntas; et ideo non solvit illud separatio corporis. » Item Ambrosius (4): « Non delictatio virginitatis » facit conjugium, sed pacted conjugalis. » Ex his apparet quod consensus, id est pacted conjugalis, matrimonium facit, et ex tunc conjugium est, etiam si non praecessit vel secuta est copula carnalis.

(1) In Isidoro non occurrit, sed tantum lib. 1 Etymol. vel origin., tit. de conjugii, inde sponsum et sponsam dicit, quod in iura matrimonii consentient (*Ex edit. P. Nicolai*).
(2) Primus ad consulta Bulgarorum, cap. 5, et habetur in Decret. causa 27, quaest. 2, cap. *Sufficiat*, cap. *Matrimonium*, cap. *Cum initiator*, et cap. *Conjux* (*Ex edit. P. Nicolai*).
(3) Sive Auctor operis imperfecti hom. 52 in Matthaeum (*Ex edit. P. Nicolai*).
(4) Lib. de Institutione virginis, cap. 6 (*Ex edit. P. Nicolai*).